20. Hver er tilgangurinn? Hugleiðingar um uppeldismál og barnavernd.

15 blöð qto.

Hver er tilgangurinn?

Þannig spyrja menn oft um ýmislegt það, er þeir hafa séð, en sem oft eigi þykir þýðingarmikið eða vel viðeigandi fyrir sjálfa sig eða aðra.
Við kynni þau, er ég hefi komizt í, einkum nú í síðari árum, við ýmsa menn hér í bænum og málefni þau, er þeir og aðrir hafa haft með höndum og ég hefi eigi getað komizt hjá að veita athygli og jafnvel hafa haft afskifti af í sambandi við störf mín í Barnaverndarnefnd Reykjavíkur nú um 10 ára skeið, hefir henni oft skotið upp í huga mínum spurningunni hér að framan:

Hver er tilgangurinn?

Henni hefir skotið upp þegar ég hefi séð, að kennari, sem talinn er einn meðal hinna duglegustu kennara bæjarins, nokkuð þekktur rithöfundur og þýðari margra bóka, einkum þeirra, er börnum er ætlað að lesa, krefst þess, að mega velja úr miklum hópi barnaskóla, 12-13 ára drengi, er hann einn hafi yfirráð yfir, drengi, er einungis séu valdir í sérstakan bekk skólans, en m. a. njóti fræðslu hans, þessa kennara, í því, að teikna kynfæri manna, útlista þar til verkefni sín í svo vísinda-lega lund sem þau hafa náð í uppstillingu til, eins og væri drengir þessir að nema og búa undir próf í lífeðlisfræði og þess konar en síðan ætti að taka við embætti eða kennslustöðum í þessari grein. Til þess að sýna enn frekar leikni drengja þessara og lærdóm, lætur svo kennarinn halda opinbera sýningu á ári hverju í skólanum, svo að allir megi dást að afköstum þeirra í þessum efnum, listfengi og lærdómsríku starfi. Að lokum ~~heldur~~ flytur svo kennarinn opinbera fyrirlestra, einn eða fleiri í Nýja Bíó og gefur þá síðan út á prenti, til þess að sýna hinar framúrskarandi nýjungar sínar og framkvæmdalegu framfarir á sviði kennslumálanna í landinu: Að kenna 12-13 ára börnum að teikna kynfæri manna og segja að útlista þessi viðfangsefni sín í vísinda-

legan hátt! Skólastjóri skólans dáist að þessari nýjung og telur hann eitt af því, sem börnum komi best að læra og sé nauðsynlegast fyrir þau. En þótt skóli hans sé þekktastur að kommúnistískum trúleysingjum, guðafneitunum og siðleysingjum í ýmsum viðum, það á við hann og þykir gott.

Hver er tilgangurinn?

Er hann fólginn í tveim dæmum þeim, er hér fara á eftir?

Um það leyti vors, sem teikningar þessar voru til sýnis í skólanum og kennarinn flutti fyrirlestra sína, gengu mörg börn, piltar og stúlkur, „fyrir hvers manns dyr" að kvöldlagi til og kölluðu inn í húsin til félaga sinna og leiksystkyna, svo hátt, að heyrðist í allar áttir til næstu húsa og inn í þau:

„Komið þið út til þess að ríða!"

Var verið að bjóða út í „reiðtúr" á hestum eða hvað? Nei, væri gengið hér út á holtin, t.d. fyrir norðan Kennaraskólann eða þar í kring, í kalsaveðri og hráslaga rigningu, gat að líta 8 börn, 4 af hvoru kyni, liggja þar í köldum klakanum og í fötunum vera að sýna einhverja viðleitni sína til þess að hafa samræði hvert við annað. Skýrslur lögreglunnar um þetta sýndu, að þarna voru börn að verki á líkum aldri sem þau, er notið höfðu fræðslu hins framsækna frömuðar í kennslumálum.

Var þetta <u>tilgangurinn</u>? Sennilega ekki, heldur <u>afleiðingin</u>.

Alveg á sama tíma, annan dag sumars sama ár, gengu 6 börn, þrjú af hvoru kyni, hér inn í holtin nál. Laugarnesi. Elsti drengurinn var 16 ára og yngsta stúlkan nál. 10 ára. Þegar þangað kom, þar inn eftir, þreif elsti pilturinn eitt stúlkubarnið, fleygði því niður í svaðiborinn móann og nauðgaði því. Hinir tveir piltarnir héldu sinn í hvorn handlegg barnsins meðan nauðgunin fór fram, en telpurnar tvær, sem með voru, sátu sín á hvorri þúfu andspænis þeim og hlógu dátt að óhljóðum og ópum barnsins sem á á sínu var komið fram við. — Skýrslur lögreglunnar um þetta sýndu, að þetta var að eins „gamanleikur"

börnunum, til þess að sýna þeim hvernig því liði allt á hafi fari fram; „það var bíó-sýning þeirra kvöldið það", sögðu þau og þóttust menn að meiri fyrir það, að hafa notið þessarar skemmtunar!

Var þetta tilgangurinn? Hver veit? En afleiðingin eigi ólíkleg. —

———.———

Leikritið „Stundum og stundum ekki", sem svo var nefnt og sýnt Reykvíkingum, sóttu í hverju kvöldi um langt skeið og dáðust mjög að — nema hvað? — var bannað fyrir börn. Morguninn eftir að síðasta undirbúnings-sýning fór fram, var ég og fleiri aðrir, tilheyrandi barnaverndarnefndinni kallaðir fyrir lögreglustjóra eða fulltrúa hans og tók hann það fram, að við værum fengnir í kvöld sem einstaklingar (privatmenn) en ekki sem barnaverndarnefndarmenn, en hefðum við leikið starfi okkar sem slíkir kvöldið áður og bannað sýningu á leiknum fyrir börn. Nú værum við til hans kvödd til þess að segja honum einka-álit okkar um það, hvernig leikrit þetta væri og með það þess fyrir alla aðra en börn: Hvort við teldum leikinn sýningarhæfan almenningi eða eigi, og eldri mönnum en 16 ára.

Þrír menn af fimm, er mættir voru, sögðu á þá leið, að leikurinn væri hæfur og að þeirra áliti ekki sýningarhæfur neinum, hvorki ungum né eldri. Hinir tveir kinokuðu sér við því að segja neitt ákveðið, en voru þó í sama máli og við, að því en telja mætti með fullri vissu.

Ég vil taka það fram hér, að ég hefi aldrei á æfi minni séð ~~…~~ eins ósvífna og svívirðilegan sora borinn fram almenningi til sýnis, þ. e. a. s. eins og hann var sýndur okkur í þeirri sýningunni kvöldið áður, og sem við bönnuðum að sýna börnum. Hitt var annað, að ég hefi sjaldan séð menn á leiksviði er hafi á meðförum … það hlutverk sitt sem leikendur, fara eins nákvæmlega og að öllu eðlilega með hlutverk sín: Það var auðséð á öllu, að þeir skildu þau, að þau áttu við, nota aldri þeirra sjálfra og innræti, að þeim var ánægja og unun hin mesta í því, að sýna og láta til sín heyra svívirðið og smámunalegustu nákvæmni í því,

að áhorfendurnir færi eigi á mis við, jafnvel hið minnsta atvik, er kitlað gæti taugar þeirra og tilfinningar, valdið aðdáun og óhemju æsingi, einkum þá, er að athæfið væri sem allra sóðalegast og svívirðulegast. Það var eins og þeim væri sýnt þeirra eigið daglegt líf og náttúra þess í sönnum spegli. Það var líf[illegible] hin mesta fyrir þessa hjá leikendum er „lék" sína [illegible], því þeir voru innvígðir í mysteri munaðarfýsna og losta.
En eftir það, að yfir-keypsta [illegible] var látið hjá lögreglu fulltrúanum var það eins og einhver óþekkt [illegible] hefði þó lagst á [illegible] af þessu og því var skipuð nefnd manna, jafnvel nokkurra þeirra úr stjórnarráðinu — hvort hún var stjórnskipuð eða valdboðin veit ég eigi, né [illegible] —. Sýning var svo [illegible] og öllu því sóðalegasta sleppt úr leiknum, því hefði sem var [illegible] áður. Samt sem áður kvað nefnd þessi upp það álit sitt, „að leikurinn væri (leikritið) nauða ómerkilegur — en það hefði að [illegible] og [illegible] að — og virðingu Leikfélags Reykjavíkur ósamboðið að sýna hann!" — Leiksýningin var nú leyfð!

Leikendunum fannst þetta alls ekki ósamboðið sér eða stofnun þeirri, leikhúsinu, er þeir unnu við. Þetta er skiljanlegt: Hvernig gátu þeir hugsað sér að sleppa úr hendi sér öðru eins „dýrmæti" er leikur þessi var fyrir þá sjálfa og síðan almenning í bænum? Það var óhugsandi að þeir gæti það, svo innilegt samstarf við eðli þeirra sjálfra og innræti sem hann var um að ræða, enda gerðu þeir mig að því, að menn [illegible] oftar þriggja var um að ræða, enda gerðu þeir nú því, að [illegible] — hefði nú — ekki nefndarinnar, sem þó var um áhorfendur og [illegible], hefði nú og — ekki nefndarinnar, sem þó var um ábyrgðari og réttlátari —, hefði nú og ekki nefndarinnar, sem þó var eins og sýndu leikendur þeirra. Auðið að sýna almenning að þessum fagurfræðilega og siðbætandi sjónleik þeirra.
En svo var eftir, að koma fram hefndinni á öðrum, þessum [illegible] úr bænum. En svo var eftir, að koma fram hefndunum á öðrum, þessum [illegible] í bænum.
En svo var eftir, að koma fram hefndinni, fyrir þá ósvífni, að telja leikritið vandara nefndinni og henni jafnframt [illegible], fyrir þá ósvífni, að telja leikritið vandaranefndinni og henni jafnframt allri, fyrir þá ósvífni. Það var sú hefnd: Að Leikfélagið skyldi snúðganga [illegible] og ekki sýningar leyft. Það var sú hefnd: að Leikfélagið skyldi sniðganga nefndina alla upp frá því, og ganga fram hjá lagaákvæði um það er að þessu lýtur, með því að láta nefndina aldrei koma til álitsgjörðar um leikrita-leyfi fyrir börn: Leikendurnir tóku þetta að sér sjálfir og sögðu: Við ættum ekki að sýna leikinn neinum börnum! Okkur þarf eigi með til þess! Væntanlega hafa

þeir þó hafi fjölda barna áheyrendur og áhorfendur allra leikja sinna síðan
þótt eigi hafi þeir allir verið sannfróðir.

Einhver nefndarmanna fór svo að mælast til við þessa menn um það, hvort þeir
ættu að halda þvermóðsku sinni og þrjósku áfram og láta nefndina engin af
skifti af leiksýningum þeirra hafa framvegis.

Nei, nei, mikil ósköp! Þetta stafar allt af misskilningi nefndarinnar
sjálfrar. Við erum fúsir til að hafa sem bezta samvinnu við hana – nema
formanninn, Jón Pálsson – og því viljum við enga aðra úr nefndinni til þess
að vera viðstadda vora frumsýningu nema þá þrjá úr nefndinni er við ákveðum
sjálfir hverir vera skuli! (og þeir tilnefndu frúrnar Guðrúnu Guðlaugsdóttur og Guðrúnu
Jónasson svo og Ólaf Sveinbjarnarson, en það voru einmitt þau tvö síðastnefndu sem
kynnstaðar séu við því forðum, að láta uppi neitt ákveðið og opinberlega um leik-
reglustjórn fulltrúanna forðum!).

Á næsta fundi nefndarinnar var svo ákveðið, að eigi skyldi neitt tillit tekið til þessa
gjörræðis leikfélagsstjórnarinnar, heldur var sú ákvörðun tekin, með atkvæðum allra
nefndarmanna – nema frú Guðrúnar Jónasson, er ekki greiddi atkvæði / að formaður nefndarinnar
skyldi ávalt velja þrjá nefndarmenn og eigi færri til gagnrýnis á störfum Leikfélags
Reykjavíkur og leikritum þeim er það vildi sýna.

Síðan hefi ég – þó alls eigi af minni beygð við kr. aðila – valið hina kjörnu þremenn-
inga er útvaldir voru til þess að vera viðstadda frumsýningarnar. Einhverju sinni
slæddist þó einhver óvalinn nefndarmaður inn í húsið í sama augnamiði; <u>en var</u>
<u>rekinn</u> út. Andúðina og illkvittnina gagnvart mér persónulega læt ég í
engu á sjá né áhrif á mig hafa og því síður gjöri ég minna tilraun til
að afsaka mig um neitt, sem þessa menn „grunar" að ég hafi gjört þeim til
miska á hinni lofsverðu listabraut þeirra og fögru siðferðiskenndu. Ég læt
mér nægja lofsyrði þá er hinn þroskaði lýður lands þessa og bæjar lætur mér
njóta og hefi enga áfund. á þeim fyrir það né annað.

Hitt er annað mál, þótt ég muni ekki segja. Var þetta tilgangurinn? vakni hjá mér og öðrum. Er ekki þetta og annað slíkt sem ég hefi nefnt hér að framan, aðeins ögn af einu fleiri andlegum undirbúningur þess, sem nú er komið fram, að fjöldi barna innan 16 ára aldurs, eru orðin fráviljug fórnardýr erlends setuliðs, já og mörg þeirra með ráði og að vilja foreldra þeirra? Afleiðingarnar eru auðsjáar: Börnin hafa séð andstæðu trúar í bannaðleikja sínum, og hinir fullorðnu látið þau af hinu „andasvín ekki ... "leikriti", skemmtun og skemmdum ekki". Og þá hefir lið „Gullna hlið" sýnt trúarafstöðu og þjóðar almennings öðrum í þessu ári.

Það sýnir smekkleysi leikaranna, að þeir geta svona oft brosað á kerlingar... það sýnir smekkleysi leikaranna, að þeir geta svona oft brosað á kerlingar tóðr með stjórn fyrir vitum deyjandi manns, bogra við að „bondefange" – sem kerlingin nefnir svo ógeðslega (!), sál hans, til þess að losa hana inn í himnaríki eða stelast til að koma henni þangað. Er það ekki aðdáanlegt trúar-atriði að tarna? Og svo, þegar komið er að hinu gullna hliði, lendir alltí háreysti og hávaða, einmitt við þá, sem þar ráða húsum, jafnvel við þá postulana Pétur og Pál. Er ekki þetta í stað þess, að hlýða börnunum og unglingum að sjá og heyra á bernskuskeiði sínu, í stað þess, að standa við knè móður sinnar og nema af henni eitthvert versið eða bænina eftir Hallgrím Pétursson og þá, er honum hafa viljað líkjast. Er það ekki fagnaðarríkt gleðiefni fyrir oss syndugu menn að fá að sjá ossala öðrum hrint og sparkað frá hinu „gullna hliði" niður til helvítis til þess að kveljast þar og pínast um alla eilífð, með svo miklu ánægju, að vér á leiðinni þangað lýsum því yfir, að vér „elskum syndina", sem þessum kjörum orðum verður? Og spyr. – Svarið hafa áhorfendur leiksins, þegar látið í ljósi með 66 klöppudu sýningum hans fyrir troðfullu húsi, og eru sannlega sár óánægðir að nú skuli þær hætt. Hvílík snilli andagiftar og skáldskapar, eða máð kristilegan vaxandi trúar og áhuga fyrir hálsinum hugðarefnum og heitri þrá eftir menningu í menningarlandinu sjálfu, Íslandi!

Hvílíkur styrkur kristni og kirkju landsins, þegar það er athugað, að yfir-

staða og öndvert ~~[illegible]~~ einkunnar-orð (Motto) ritverks þessa, er byggt á herfilegasta misskilningi höfundarins, sem hefir talið sjálfum sér trú um og vill telja öðrum trú um það, að þetta sé gömul þjóðtrú Íslendinga í samræmi við trúarskoðanir manna á miðöldunum og mesta neyðartíma-bili þjóðarinnar! Það er erlend trú, ef nokkur er, upplogin og öfugt snúið til vor Íslendinga. Er ekki of ofsagt að vér játum þessa fögru trú og viðurkennum hana? Jú, skáldið hefir ætlazt til þess og vér gapað gin við, ekki nokkrum sinnum, til þess að sjá hvaða endemi væri hér á ferðinni, heldur 66 sinnum á hálfu ári!

Skyldum vér þurfa nokkurn Markúsar-kirkju framar? Er ekki „Gullna hliðið" nógilega háreist musteri handa oss og skrautlegt, nógilega gulli fóðrað að utan og klætt innan gulli trúarskyldinga og trausts á guði. Spyrjið kerlinguna með sálinni hans Jóns míns í skjóðunni, sálinni, sem hún bar sig til að veiða eins og barn væri að veiða flugu í glugga eða hornsíli í götu? [illegible]. En hvað um það! Þarna kom fram hjá henni hin kristilegi kærleiki, hinn sanna ást, hin mesta fórnfýsi sem um hefir þekkzt meðal vor Íslendinga og því var það vel gert og hin mesta þörf í því, að hún væri vígð á leiksviði.

<u>Er þetta lífsanngirnin?</u>

Sú, að leiða menn frá gjálífi heimsins og þyrsi til umhugsunar í himni, „síðustu andlátsnaði" sinni, hvað tekur manni við, að henni lokinni og hverjum kjörum menn eigi þá að mæta? — Nei, <u>afleiðing</u> þvílíks gáska og alvöruleysis í mikilsverðustu málum, trúmálunum, hver svo sem þau annars kunna að vera fyrir hvern einstakling — því sérhver verður sæll fyrir trú sína — hlýtur að verða <u>neikvæð</u> mjög, sé annars nokkuð annað meint með þessu en að [illegible] upp í ofstopa og vitleysi: Hafa helgustu mál manna, guðsorð og góðar hugsanir, í fíflskaparmálum, og leggja þar við allan þann hégóma, sem mann lýsingar

einir og uppgjafa-vesalingar finna sér og sálum sínum til unaðar og yndis-bóta í allri gleðivímunni og vitfirringshætti sínum, því annað eiga þeir eigi til í eðli sínu og innræti, og er ónauðsynlegt að telja það mikilsvirði.

Það hlýtur m.a. að hafa verið ánægjulegt fyrir alla þá, er sáu leikrit þetta á leiksviði, 66 sinnum í röð, að sjá sjálfum djöflinum hampað framan í þá og hossað, eins og kjöltubarni, og vel hefir það látið að eiga við leikanda þann og hugsana-feril, er gaf sig til þess, að taka kjöltubarn þetta að sér og sýna það bæjarbúum, já, meira að segja, gjörast sjálfur persónugervingur þess: Hann, sem léði sig til þessa, hefir áreiðanlega fundið hjá sér hæfileikana til þess að sýna innsta eðli „höfðingja" þessa, fundið, að þeir áttu það sameiginlegt og honum tókst þetta svo vel, að allir dáðust að.

Kórónan á öllu þessu var svo sú, að þarna kom fram kotungslegur hugsunarháttur manna, í þeim æðsta skilningi, sem þeir höfðu getað hugsað sér hann! Meiri og sannari kotleika höfðu aðdáendurnir aldrei áður þekkt. Því varð hrifningin svo æðis-gengin og ógleymanleg! Sennilega búa þeir flestir að því alla æfi að minnast þessa út yfir gröf sína og dauða, eða hvað annað geti hjálpað þeim, ef þeir skyldu annars þurfa nokkurs við?

Þannig er þá trúmálum vor Íslendinga komið. Þarna er að finna ávöxtinn af allri menntuninni, íþróttunum, lærdóminum í skólum landsins. Það er engin spéspegill, heldur sönn mynd, sem mikils er um vert að hafa fengið að sjá og aldrei of dýru verði keypt.

Til þess að koma öllu þessu svo vel í kring, var eigi á annars manns færi en þess, sem „af guðs náð" var fæddur sem höfuðskáld þjóðarinnar, gagntekinn af háleitustu hugsunum og eldmóði andlegrar hrifningar, og til þess að „útfæra" allt þetta, svo, að alþjóð yrði hrifin og hugfangin af því, þurfti samvalda „listamenn" og snillinga. Þeir voru til og gáfu sig til, fyrir — peninga!

Meira þurfti ekki, og þá var nóg!

Það kann að vera, að ég sé álitinn áhuga- og athafnalítill í trúmálum og það verð
ég að játa, að er um of, þótt svo hafi samt verið, að ég hefi um 40 ára skeið af minni
verið í þjónustu hinnar íslenzku kirkju og með því o.s.frv. eigi sýnt minni áhuga í þeim
málum en margir aðrir. Það var nú víðar að eins viðleitni af veikum mætti, en svo mikið
hafði ég þó séð og heyrt í sambandi við málefni þetta, sem ég trúmálalaust tel
hverjum manni hina mestu nauðsyn á, eigi einungis fyrir þetta líf heldur og hið til-
komanda, að sýnt sé virðing og viðurkenning en enginn gjálífis háttur né galskapur.
Það er því síður en svo, að ég geti verið að lá neinum ... „Gullaldið" né með það
þess, hversu mjög sem menn vilja reyna til að fegra það frá listarinnar, eða trúar-
innar sviði: Trúmálin eru og hljóta ávallt að vera hverri einustu mannssál og
þjóðinni allri, hið allra dýrmætasta sem hún á til í eigu sinni. Leikarabragur í
þeim efnum og leikaraháttur er eigi einungis athugaverður mjög ~~lítilfjörlegur~~
~~efnum~~ heldur og skaðlegur; hann er beinlínis háskalegur, ef hann nær til
-hinnar óspilltu barnssálar, sem síðar meir verður að eiga sér, eitthvert at-
hvarf og traust í erfiðleikum lífsins. Eða hvert á sál barnsins að leita, ef því
-hefir aldrei verið á annað æðra bent, en sinn eigin mátt og styrkleik?
Ég talaði nýlega við 15 ára pilt einn, sem hafði orðið það á, að stela nær 7 þús. kr. frá föður
sínum. Samtalið fór fram á þessa leið: „Hvar kendi þér kristinfræði í skólanum?"
„Ég lærði þar engin kristinfræði, en las eitthvað í biblíusögunum og einhvern tíma las ég
Gamlatestamentinn nokkrar skemmtilegustu sögurnar þar, og þá helzt um bardaga."
„Kanntu nokkrar bænir eða vers?" Faðirvorið kann ég, en les það aldrei". Þekkirðu orðið
„signingu"? „Já, ég hefi heyrt það nefnt; er það ekki að krossa sig?" „Já, menn signa með
krossinum, en hvað hugsa þeir eða segja um leið?" „Það veit ég ekki; líklega ekki neitt!"
„Hver fermdi þig?" „Ég hefi ekki verið fermdur. Mamma gat ekki látið gera það, vegna fá-
tæktar, og svo held ég að það hafi litla þýðingu; það er ekkert gaman að því. (ég brosti við)
„Jæja, heldurðu að þú hefðir ekki hugsað við að taka þessa peninga frá honum mömmu þinni,
ef þú hefðir signt þig áður, lesið faðirvorið eða beðið guð að vera hjá þér?" „Ég veit ekki;
ég var ekkert að hugsa um það." „Varstu þá ekki að hugsa um hana mömmu þína"? „Jú, en ég
hélt, að hún mundi ekki sakna þess, þó ég tæki svo lítið af peningunum; hún vissi hvort
sem var, ekki upp á eyri, hve miklir þeir voru." „En þótti þér þetta „svo lítið" sem þú tókst?"
Nei, ég sé, að það var of mikið, en það óx þá meir, sem ég tók oftar, 100-200 kr. í einu.
Þetta var í sannleika ömurleg játning. – En hver ber ábyrgðina? – Hinir eldri!

Það er haft eftir einum æðsta embættismanni þessa lands, að hann hafi látið það álit sitt í ljós, að börnum væri það hin mesta nauðsyn til sameiginlegs uppeldis, að fá tækifæri til þess ungu snemma, að mega selja blöð og bækur á götum úti, því það venði þau á sjálfsbjargarviðleitni, dugnað í því að koma sér áfram í lífinu og tækifæri til þess að venjast á viðskifti við aðra menn.

Barnaverndarnefnd þekkir þessa „sjálfsbjargarviðleitni" vel og einnig aðra er henni fylgir, því eigi verður hjá því komist, að telja „þjófnað sjálfsbjargarviðleitni. Og það er einmitt þessi voðalegi ljóður á ráðinu með altof mörg börn, að þau virðast vera farin að taka upp þann óvanda, miklu fremur en áður var, að þau eru eigi aðeins farin að iðka gripdeildir heldur og taka þátt í þjófnaði ýmiskonar, alvarlegum mjög, hvað sem þeirra snertir.

En það var einkum þetta sem mig grunaði að væri á ferðinni og ég vei, þótt óljóst væri að væri í aðsigi, þegar ég flutti útvarps-erindi mín 28. ágúst og 4. september 1935, og varaði bæði foreldra alla og börn við þessu og mörgu fleira, sem nú er á daginn komið, en sem útvarpsráðið kærði mig fyrir þá, ed. einn svonefndur útvarpsráðsmaður er þá var, Pétur nokkur G. Guðmundsson fjölritari, og mun ég víkja að því síðar hvernig nú er komið högum hans og sonar, einmitt þessa dagana. Lengur stóð nú ekki á því að eðli og innræti hans eigin, barnfædda hneigðar, komi fram á hans eigin barni, og má gera ráð fyrir, að það þyki honum bæði harðla gott og sé það ljúft, því svo mun vera um flesta foreldra, að þeir fagna því bezt, að börn þeirra taki að erfðum eftir þá aðalinnræti þeirra sjálfra og innri hneigðir, jafnvel þótt miður góðar kunni að vera. Eða „hvert á barnið að bregða, nema beint í ættina" og „sjaldan fellur eplið langt frá eikinni"!

Hitt er annað mál, að Pétur þessi G. Guðmundsson, hefir, þegar ég flutti aðvörunarorð mín fyrir sjö árum, fundið sitt eigið fóstur hrærast

undir eigin „pilsfaldi" sínum, í nýjum stíl sínum og hjarta, og um þessar mundir, og þó þegar verið búin að ákveða að fórna skyldi þessu barni hans á altari öfga- og lasta-guðsins mikla, fela honum sál þess um aldur og eilífð og því hvorki talið sig geta né viljað heyra neinar hlutlausar, en hollar bendingar í aðra og betri átt. Að móðurinni til, er barn þetta komið af ráðvöndu fólki og heiðarlegu í alla staði.

Það er því miklu fremur foreldrunum að kenna en börnunum sjálfum, hvernig til hefir tekist með uppeldi barna hér í landinu hin síðari ár. Þeir eiga sökina, en börnin ekki!

Þegar móðirin (eða foreldrið), lokar húsi sínu um náttmálabil, lætur barn sitt vera eftirlitslaust með öllu langt fram á nótt, en fer sjálf út í bæ, á bíó eða skemmtisamkomu og kemur svo víndrukkin heim einhvern tíma næturinnar og finnur barn sitt svangt og syfjað í göngunum eða frosið fyrir utan húsið, örvinda af gráti og ekka —, er þetta barninu hollt eða heilsusamlegt? Er þetta uppeldi það, sem það þarfnast? Eða þá hitt, að foreldrarnir standi sífelt í hárifrildi með hinum stóru orðum hvort við annað og blóti og ragni í áheyrn barna sinna, bölvi þeim og berji þau fyrir brek þeirra, hversu smávægileg sem eru? Er þetta gott uppeldi?

En að þetta sé þó þannig, er hægt að sanna hvenær sem er, þótt eigi séu dæmin mörg. – Eg hefi heyrt móður segja við 6–7 ára dóttur sína í áheyrn minni og annars manns, þegar barnið stóð út í horni og heyrði móður sína tala við mig og samverkamann minn, Hallgrím Jónsson skólastjóra um þetta barn hennar og hvað gera þyrfti því til hjálpar:

„Snáfaðu út, helvítis kvikindið þitt, ellegar ég rass-skelli þig"!

Hvernig fór svo með uppeldi barna þessarar móður?

Drengirnir komust oft í tæri við lögregluna út af þjófnaði, hrekkjum og öðrum óknyttum; einum þeirra varð að koma fyrir vestur í Breiðafjarðar-eyjum og faðir hans varð að fylgja honum þangað, svo að hann fengist til að

fara að heiman – úr þessari Paradís – og kostaði ferð föðursins Reykjavíkur-til rúmlega í annað hundrað krónur; síðan strauk drengurinn að vestan og fór að betla um eitthvað út í buskann. – En dæturnar? Flestar eða allar komnar í hið svonefnda „ástand“. –

Er ástæða til að búast við betra uppeldi þeirra lítilu barna undir handleiðslu þeirra móður, er áminnti dóttur sína í þá lund er ég sagði áðan?

Barnið á að vera í skóla. Foreldrarnir vita það, að það er lagaleg skylda þeirra að barnið sæki skóla sinn. En þau vita einnig, að Dayly Post, Spegillinn og þvílíkar ósiðlegar prédikanir og rit, er seld á götunum, – þessi léttu fagur-fræði –, fyrir fáeina aura eintakið og að ritstjórnarfundur þeir er að þeim standa hrópa til barna og unglinga oft á dag um það, bæði í blöðunum og útvarpi, um að koma nú og duga sér sem best að koma þessum góðgæti sínu út fyrir sjónir almennings, með þessum heilsusamlegu og hollu afurðum sínum, sem allir siðaðir menn hafa viðbjóð á og fyrirlitningu. Þótt börnin viti það sjálf, að þau eigi að vera í skólanum, megi þaðan enga stund missa, fari á mis við nauðsynlega hvíld, ró og næði við lærdóminn, hafi enga stund til leikja, séu köld og svöng úti á götunum með blaðaræfla þessa undir hendinni, séu einna hættulegast stödd allra bæjarmanna vegna bílaumferðarinnar og venjist með aldri þessu á hina verstu félaga, hrópandi til kaupenda og ókurteisi hvert við annað og hvimleitt – þá, þótt hörmulegt sé, eru það foreldrarnir sem etja þeim út í að þetta og forsendi hins hörmulega misskilda barnauppeldis nútímans. Skólastjórar og kennarar kvarta undan þessu, hóta sektum og brottrekstri úr skólanum, en blöðin og foreldrarnir ráða!

Barnaverndarnefndin bannar þvílíka meðferð á börnum. Lögreglan tekur blöðin frá þeim, en hinir miklu frömuðir alls siðgæðis, hinir svonefndu blaðaritstjórar fara samstundis á fund lögreglunnar og heimta að henni blöð sín með viðeigandi orð-[illegible] og kurteisi, en lögreglan segir við þessa herra:

„Þið verðið sektaðir fyrir brot gegn lögunum um barnavernd!“

En þá er það nú fyrst, sem ritstjóranefnur þessar sjá sér leik á borði og berja handakamb sinn framan í löggjafana og segja, hróðugir mjög:

„Já, sektið þið okkur eftir vild, en við greiðum engan eyri í sekt, því að í lögunum er enginn stafur fyrir því, að þið getið sektað okkur: Það vanta sem sé viðurlög í lögin um þetta!"

Löggjafinn athugar síðan hvort þessu geti verið svona varið eða eigi og finnur brátt, að hinir brotlegu menn geta skotið sér undir það, að lögin setja engin viðurlög fyrir brotum þeirra. Þeir sleppa, nú í bráðina aftur, láta þau byrja á nýjan leik við þetta þrotlausa starf sitt, en barnaverndarnefndin lítur svo villta pilta ritstjóranna um götur bæjarins með sínum viðbrögðum og upphrópunum um, að kippa sig í brott, sem ónefnd dýr væri.

Nefndin hefir reynt til þess með góðu í allar lundir við ritstjóra þá, sem þið um-haldið einhverja manna síni kunna, að semja við þá um aldurstakmark blaða-sölubarna og leyft það drengjum 14 ára og eldri að selja blöð á götum úti.

Daginn eftir, að þetta samkomulag náðist milli nefndarinnar og útgefenda blaðaeigenda bæjarins, ritstj. Alþýðublaðsins, Vísis og Morgunblaðsins, birti hið síðastnefnda blað aðdróttanir hinar verstu í garð nefndarinnar og dylgjur, í „leiðara" sínum! Svona var afstaða þessa blaðs og skilningur þess í málefni hinna fáráðu barna, þeirra, er eiga að byggja þetta land og lífið hér.

Er þetta börnunum sjálfum að kenna?

Nei það er foreldranna sök, ritstjóra blaðanna og stjórnarvaldanna, sem fá þjóðinni í hendur þau lög, sem allir þeir, er vilja, geta brotið, án þess að nein viðurlög séu við því lögð.

Lög þessi áttu að verða verndarlög fyrir börnin. Það var víst einn af forvígjum Alþýðuflokksins, sem dýpst lagðist til þess að hugsa þau svo, að þau gæti orðið að gagni, en við hann (Jónas Guðmundsson) sleig

ekki hærra en þetta. Allt átti að gera, aðeins að um tvennu gilti að kjósa, en „svona einu atriði vel, Árni,“ sagði karlinn þegar hann mátti sér einu úr höndum sér.

Og man það vel, þegar barnaverndarnefndin var að leitast við að fá embætti á einhverju, að þá gall alþýðukonan, sem í nefndinni var, ávallt við og sagði: „Þetta er ágætt! Við skulum fá hann Jónas Guðmundsson til þess að flytja það á þinginu svo það verði strax að lögum!“

Já, Jónas fékk það; en hann og alþýðuflokkurinn voru báðir „jafnir fyrir lögunum“ — þeir sáu um að engin önnur lög komust þar að, sem mest reið á, ef brotin voru lög þeirra.

Þarna var nú lagavitka þeirra; og því eigi að undra, þótt þeim sé falið að semja lög fyrir landsmenn alla, unga sem aldraða. Þetta eru lög, sem börnin varða. Hefi þau verið ótöf, því þá að semja þau, eða og samþykkja.“

---

sem ekki landsins vinir úti nú um

Ótal þeirri dæmi eru til um, þar sem þann, sem ekki landsins vinir ... Hvað er unnt að gera fyrir börn ... og verða að sæta og er því spurningin þessi: Hvað er unnt að gera fyrir börn ... og ungmenni íslenskrar alþýðu? Og á hér eigi einungis við hina svonefndu „alþýðu“, heldur alþjóð, því hennar eru vé, allt til heyrandi. Og benti á margt af því, sem gera mátti í útvarpserindum mínum fyrir 7 árum, en síðan hefi ég verið að telja út „hugmyndina“ fyrir það, sem sé þá, að eiga þess engan kost, að koma fram með neinar bendingar eða ráðleggingar til almennings. Hugmynda þessari hefi ég þó talið léttilega hvað sjálfan mig snertir, en barnanna vegna tel ég hana eigi vinsæla í þeirra garð og síst til bóta, hver sem í hlut hefði átt. Og nú 1937 árangurinn. Hann geta menn fremur þakkað útvarpsráði og þó einkum Pétri G. Guðmundssyni, en mér. Og hefi eigi til neins þakkaráð leitað, né heldur nefndin, er ég hefi verið formaður fyrir nú um 10 ára skeið og nefnist eru „Vernin“ ginnandi — þótt eigi kvarti ég undan þeim

Þau munu vera kr. 1,65 á dag handa hverjum nefndarmanni alla daga ársins og mun nefndin eigi vera öfundsverð af því, en síst þó af starfi sínu.

Þegar lögin um barnavernd voru gefin út 1932 var gjört ráð fyrir því, að nefndarmenn væri skipaðir eftir stjórnmálaflokkunum. Þetta hefi ég aldrei skilið og skil víst aldrei: að menn þeir er nefndina skipa þurfi að standa á verði hver gagnvart öðrum um það, að menn í andstæðum flokki fengi eigi komið því við að sýna börnum annars flokks hlutdrægni og óbilgirni, en léti börnin eigi njóta jafnréttis í ölmusu og hjálpar. Það varð því eitt hið fyrsta sem ég tók mér fyrir hendur í nefndinni, að fá samþykki allra nefndarmanna fyrir því, að þeir skyldu aðeins hafa hag barnanna sjálfra fyrir augum hver sem í hlut ætti og þetta hafa allir nefndarmenn haldið. Annars verð ég að geta þess, að með því fyrirkomulagi sem lögin gera ráð fyrir um nefndarskipanir þá sé þeim til þess eru valdir sýnt hið mesta vantraust, enda mun það hafa verið undan jafnaðarmanna rifjum runnið, að því líkt ákvæði skyldi sett í lögin. Mundi það þykja lýsa miklu trausti á nefndarmanni, að ætla honum að greiða götu aðeins þess barns, er tilheyrði flokksmanni hans, en stía barni mótstöðuflokksmanns frá allri hjálp og liðsinni. Þessu gera lögin beinlínis ráð fyrir.

Það væri dálagleg vernd fyrir börnin! Sem betur fer, eru ekki allir menn svo innrættir, að þeir vilji vinna slíkt starf í þessum anda eða þykist geta það, enda væri þá naumast hægt að tala um þá sem barnavini. Barnaverndarnefnd Reykjavíkur hefir talið það skyldu sína og mun gera, að hjálpa öllum börnum til betra gengis og góðrar framtíðar eftir því sem hægt er og ég tel hiklaust að nefndin hafi þegar komið miklu góðu til leiðar; nema að segja mun mörg átök og þrekvirki í þessu máli.

Hver var tilgangurinn með lögum þessum? Var hann sá, að fá einhverjum þjóðmálaskúmum verkefni til að vastra í sér til kjörfylgis, eða til þess að hjálpa sem flestum börnum til betra lífs? Barnaverndarnefnd Reykjavíkur hefir ávallt litið svo á, að hún ætti að fylgja síðarnefnda tilganginum og skeyta hinum að engu, ekki í einu né neinu: Fylgi vanmeta barna ætti mönnum þessum eigi að nægja til þess að koma fram óþurftarverkum sínum gegn öðrum mönnum.